

РЕЗУЛЬТАТИ ДІАГНОСТИКИ РІВНІВ РОЗВИТКУ МЕТОДИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ДОШКІЛЬНА ОСВІТА»

Княжева І.А.

Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського

У статті представлено результати діагностики рівнів розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта» за когнітивним, діяльнісно-організаційним, мотиваційно-ціннісним і рефлексивно-оцінним компонентами.

Ключові слова: методична культура, діагностика, рівні розвитку, майбутні викладачі педагогічних дисциплін.

Постановка проблеми. Сьогодні все більш актуальним стає підтримка культурного рівня, розвиток здатності майбутнього викладача грамотно, методично виважено організувати навчальний процес у вищій школі, виявляти прагнення до культуросвоєння, здібності до культуровідтворення і культуротворчості. Вирішення цієї проблеми потребує дослідження особливостей прояву і перспектив розвитку професійно-педагогічної культури майбутніх викладачів, важливою складовою якої є методична культура.

Методичну культуру майбутнього викладача розуміємо як системне динамічне особистісне утворення, що має здатність до самоорганізації і виявляє себе як інтегральна єдність компонентів (когнітивного, діяльнісно-організаційного, рефлексивно-оцінного, ціннісно-мотиваційного).

Аналіз останніх досліджень і публікацій та виділення не вирішених раніше частин аналізованої проблеми. Вивчення сучасної наукової літератури з проблеми формування і розвитку методичної культури, переконливо засвідчує, що незважаючи на суттєвий доробок дослідження методичної сфери у професійно-педагогічній підготовці (О. Абдуліна, К. Абраменко, І. Ковальова, Н. Никитенко, Г. Падалка, С. Пятаєва, Л. Спірін, Т. Сясіна, Л. Таланова, С. Татарінцева, Г. Тарасенко, О. Тімакіна, Г. Філіпчук, М. Шалунова та ін.), проте питання, пов'язані з діагностикою формування і розвитком методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта» до сьогодні залишаються малодослідженими.

Мета статті. Аналіз отриманих у ході проведення дослідження результатів діагностики рівнів розвитку методичної культури майбутніх

викладачів педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта» за когнітивним, діяльнісно-організаційним, мотиваційно-ціннісним і рефлексивно-оцінним компонентами є метою даної статті.

Виклад основного матеріалу. Дослідження рівнів розвитку методичної культури майбутніх викладачів вищої школи спеціальності «Дошкільна освіта» за означеними компонентами і показниками проведено на базі восьми вишів різних регіонів України. За результатами діагностики було визначено рівні розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін. Розглянемо отримані результати діагностування на констатувальному етапі експериментального дослідження.

Кількісні результати за когнітивним компонентом подано в таблиці 1.

Як бачимо з таблиці, за першим показником когнітивного компонента (володіння і розуміння професійної мови) з достатнім рівнем в контрольній групі виявлено 21,09%, а в експериментальній – 20,93% респондентів. Середній рівень діагностованого показника визначено в 42,97% магістрантів контрольної й у 42,64% – експериментальної групи; низький – відповідно в 35,94% і 36,43% майбутніх викладачів.

За результатами діагностування сформованості базових методико-педагогічних знань (другий показник когнітивного компонента), як видно з таблиці, достатній рівень зафіксовано в 27,34% магістрантів контрольної і в 27,13% – експериментальної групи; середній – у 42,97% і 42,64%; низький – у 29,69% і 30,23% магістрантів контрольної й експериментальної групи. Достатній рівень уявлень про сутність методичної культури

Таблиця 1

Рівні розвитку за когнітивним компонентом (у %)

Показники	Рівні показників когнітивного компонента					
	Контрольна група			Експериментальна група		
	Н %	С %	Д %	Н %	С %	Д %
1	35,94%	42,97%	21,09%	36,43%	42,64%	20,93%
2	29,69%	42,97%	27,34%	30,23%	42,64%	27,13%
3	60,94%	39,06%	0,00%	60,47%	39,53%	0,00%
За рівнем у цілому	45,31%	37,50%	17,19%	48,06%	34,11%	17,83%

викладача (третій показник когнітивного компонента) не зафіксовано в жодного магістранта. Середній рівень означеного показника когнітивного компонента виявлено в 39,06% респондентів контрольної групи й у 39,53% – експериментальної. Найбільша кількість майбутніх викладачів віднесена до низького рівня – 60,94% – в контрольній групі і 60,47% – в експериментальній.

З таблиці бачимо, що достатній рівень розвитку когнітивного компонента методичної культури виявлено в 17,19% і 17,83% майбутніх викладачів контрольної й експериментальної групи; середній – відповідно в 37,50% і 34,11%; низький – у 45,31% магістрантів контрольної та 48,06% – експериментальної групи.

Кількісні результати за діяльнісно-організаційним компонентом подано в таблиці 2.

Результати, отримані за допомогою методики «Експрес діагностика організаційних здібностей» показали, що достатній рівень розвитку організаційних здібностей (перший показник діялісно-організаційного компонента) діагностовано в 21,09% досліджуваних контрольної і 20,93% експериментальної групи. Вони виявили здатність швидко і за власною ініціативою встановлювати контакти з оточуючими, погоджувати, впорядковувати їхню активність, координуючи її результати, улаштовувати власні дії, виходячи з необхідності ефективної взаємодії. Середній рівень розвитку організаційних здібностей показали 48,44% майбутніх викладачів контрольної групи і 48,06% – експериментальної. До низького рівня розвитку організаційних здібностей віднесено – 30,47% магістрантів контрольної і 31,01% – експериментальної групи. Це свідчить про те, що третина майбутніх викладачів не готова здійснювати організаторську функцію, яка притаманна будь-якому етапу і виду викладацької діяльності, а майже половина відчуває в цьому певні утруднення.

Достатній рівень сформованості наступного показника діялісно-організаційного компонента не було зафіксовано; середній – діагностовано в 30,30% досліджуваних контрольної і в 30,23% – експериментальної групи; низький продемонстрували більшість магістрантів контрольної й експериментальної груп – відповідно 69,53% і 69,77%. Отже, отримані результати продемонстрували домінування низького рівня сформованості досліджуваних умінь, що переконливо засвідчує необхідність посилення уваги щодо їх подальшого формування і розвитку.

Для перевірки особливостей прояву третього показника діялісно-організаційного компонента методичної культури (досвіду створення артефактів, методичних продуктів) було здійснено аналіз продуктів методичної діяльності майбутніх викладачів, а саме розроблених ними конспектів лекційних занять з курсу «Дошкільна педагогіка» й застосовано авторську методику «Створення методичної моделі навчального заняття». Звертає на себе увагу той факт, що достатній рівень досліджуваного показника виявили лише 1,56% і 1,55% магістрантів контрольної й експериментальної груп. Середній рівень зафіксовано в 20,31% майбутніх викладачів контрольної групи і в 20,16% – експериментальної. На жаль, найбільша кількість досліджуваних продемонструвала низький рівень прояву означеного показника: 78,13% в контрольній групі та 78,29% – в експериментальній.

Визначення рівня розвитку діялісно-організаційного компоненту за виділеними показниками дозволило, як бачимо з таблиці, отримати наступні результати. До достатнього рівня не було віднесено жодного респондента. Середній рівень діялісно-організаційного компоненту визначено в 46,88% майбутніх викладачів контрольної групи і в 46,51% – експериментальної. Більшість магістрантів обох груп продемонструвала низь-

Таблиця 2

Рівні розвитку за діялісно-організаційним компонентом (у %)

Показники	Рівні показників діялісно-організаційного компонента					
	Контрольна група			Експериментальна група		
	Н	С	Д	Н	С	Д
	%	%	%	%	%	%
1	30,47%	48,44%	21,09%	31,01%	48,06%	20,93%
2	69,53%	30,47%	0,00%	69,77%	30,23%	0,00%
3	78,13%	20,31%	1,56%	78,29%	20,16%	1,55%
За рівнем у цілому	53,13%	46,88%	0,00%	53,49%	46,51%	0,00%

Таблиця 3

Рівні розвитку за рефлексивно-оцінним компонентом (у %)

Показники	Рівні показників рефлексивно-оцінного компонента					
	Контрольна група			Експериментальна група		
	Н	С	Д	Н	С	Д
1	53,91%	42,97%	3,13%	53,49%	43,41%	3,10%
2	49,22%	44,53%	6,25%	48,84%	44,96%	6,20%
3	37,50%	42,97%	19,53%	37,21%	42,64%	20,16%
За рівнем у цілому	49,22%	47,66%	3,13%	50,39%	48,06%	1,55%

кий рівень діагностованого компонента – 53,13% в контрольній і 46,51% – в експериментальній групі.

Кількісні результати за рефлексивно-оцінним компонентом методичної культури подано в таблиці 3.

Отже, як бачимо з таблиці достатній рівень рефлексивності, як першого показника рефлексивно-оцінного компонента методичної культури, продемонстрували 3,13% магістрантів контрольної та 3,10% – експериментальної групи. До середнього рівня віднесено 42,97% і 43,41% магістрантів контрольної й експериментальної групи; до низького – 53,91% і 53,49%.

За другим показником «здатність до оцінки і самооцінки продуктів методичної діяльності» лише 6,25% (контрольна група) і 6,20% (експериментальна група) респондентів віднесено до достатнього рівня; 44,53% і 44,96% – до середнього та 49,22% і 48,84% – до низького. Отже, за другим показником результати оцінювання методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін виявилися кращими за попередні, але нижчими, ніж за третім показником «здатність до самопізнання і саморозвитку».

Дослідження показника «здатність до самопізнання і саморозвитку» показало, що достатній рівень засвідчили 19,53% майбутніх викладачів контрольної групи та 20,16% – експериментальної; середній – відповідно 42,97% і 42,64%; низький – 37,50% (контрольна група) та 37,21% (експериментальна група). Як випливає з таблиці, достатній рівень розвитку рефлексивно-оцінного компонента діагностовано в 3,13% магістрантів контрольної групи і в 1,55% – експериментальної; середній – у 47,66% та 48,06%; низький – у 49,22% і 50,39% відповідно.

Розподіл майбутніх викладачів за рівнями прояву показників ціннісно-мотиваційного компоненту методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта» подано в таблиці 4.

Як бачимо з таблиці, результати, що отримані за першим показником (професійно-орієнтована спрямованість особистості) даного компонента свідчать про те, що спрямованість на себе, яка характеризується орієнтацією особистості на пряму винагороду і задоволення безвідносно до результатів діяльності, схильністю до суперництва, інтровертованістю, виявили 37,50% досліджуваних контрольної та 37,98% – експериментальної групи. Така спрямованість особистості трактується як найменш цінна щодо впливу на

успішність майбутньої викладацької діяльності (низький рівень). Спрямованість на спілкування продемонстрували більшість магістрантів – 42,19% в контрольній групі і 41,86% – в експериментальній групі. Для них характерним є прагнення за будь-яких умов підтримувати відносини з людьми, орієнтованість на спільну діяльність, але часто на шкоду виконанню конкретних завдань орієнтація на соціальне схвалення, залежність від групи (середній рівень). Спрямованість на справу виявили 20,31% майбутніх викладачів контрольної групи і 20,16% – експериментальної. Вони проявляють зацікавленість у вирішенні ділових проблем, прагнення до якнайкращого виконання роботи, орієнтацію на ділову співпрацю, здатність відстоювати власну думку в інтересах справи, корисної для досягнення спільної мети (достатній рівень).

Дослідження особливостей розвитку професійно-педагогічної мотивації як внутрішнього рушійного фактору розвитку методичної культури майбутнього викладача (наступний показник ціннісно-мотиваційного компонента методичної культури) показало, що достатній рівень означеного показника зафіксовано в 33,59% магістрантів контрольної та 33,33% – експериментальної групи; середній – у 40,63% магістрантів контрольної та 40,31% – експериментальної групи; низький – у 25,78% майбутніх викладачів контрольної та 26,36% – експериментальної групи.

Розвиток методичної культури з позиції культурологічного підходу передбачає входження майбутнього викладача в контекст сучасної культури через освоєння, оволодіння, привласнення системи вироблених нею цінностей. В. Тугарінов [3] у своєму дослідженні стверджує, що цінність несуть ті явища (сторони, властивості явищ) природи та суспільства, які корисні, потрібні людям в якості дійсності, цілі, ідеалу. З цього випливає, що цінністю може бути не тільки те, що існує, але й те, чого ще необхідно досягти. У рамках вивчення окремого суб'єкта можна говорити як про ціннісні орієнтації, так і про цінності. Спрямованість особистості на певні цінності і складає її ціннісні орієнтації [2]. Вони виступають у якості життєвих цілей і основних засобів їх досягнення і тому мають функцію важливих регуляторів соціальної поведінки.

Достатній рівень ціннісної орієнтації на методичну діяльність як свідоме індивідуальне позитивне ставлення до методичної діяльності, що виявляється в усвідомленні її важливості для професійно-педагогічної підготовки, успішного

Таблиця 4

Рівні розвитку за ціннісно-мотиваційним компонентом (у %)

Показники	Рівні показників ціннісно-мотиваційного компонента					
	Контрольна група			Експериментальна група		
	Н	С	Д	Н	С	Д
1	37,50%	42,19%	20,31%	37,98%	41,86%	20,16%
2	25,78%	40,63%	33,59%	26,36%	40,31%	33,33%
3	50,78%	39,84%	9,38%	51,16%	39,53%	9,30%
За рівнем у цілому	30,47%	42,97%	26,56%	31,01%	42,64%	26,36%

здійснення майбутньої професійної діяльності (трегій показник діагностованого компонента), виявили лише 9,38% магістрантів контрольної і 9,30% – експериментальної групи; середній – відповідно 39,84% і 39,53%; низький – більше половини майбутніх викладачів (50,78% – у контрольній і 51,16% – в експериментальній групі). Таким чином, до низького рівня сформованості ціннісно-мотиваційного компонента методичної культури віднесено 30,47% майбутніх викладачів контрольної і 31,01% – експериментальної групи, які виявили мотиви епізодичної цікавості і байдужого ставлення до професійної діяльності. До середнього рівня прояву означеного компонента віднесено 42,97% майбутніх викладачів контрольної і 42,64% майбутніх викладачів експериментальної групи. Майбутніх викладачів з достатнім рівнем прояву ціннісно-мотиваційного компонента методичної культури виявлено 26,56% в контрольній групі і 26,36% – в експериментальній групі.

Таблиця 5

Загальні рівні розвитку методичної культури (констатувальний зріз)

Загальні рівні розвитку методичної культури	Одиниці виміру	Експериментальна група	Контрольна група
Професійно-аксіологічний (достатній)	%	2,34	3,10
	Абс.	3	4
Соціально-імперативний (середній)	%	44,19	46,88
	Абс.	57	60
Базовий (низький)	%	52,71	50,78
	Абс.	68	65

Результати констатувального етапу експерименту щодо визначення рівнів розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта» подано в таблиці 5.

Згідно з таблицею 5, у магістрантів як контрольної, так і експериментальної групи зафіксовано переважно базовий (низький) рівень розвитку методичної культури. Зокрема, в контрольній групі його виявлено в 65 осіб (50,78%), а в експериментальній – у 68 магістрантів (52,71%).

Кількість майбутніх викладачів, методична культура яких знаходилася на соціально-імперативному (середньому) рівні, коливалася від 57 осіб (44,19%) – в експериментальній групі до 60 осіб (46,88%) – в контрольній. Методичну культуру на професійно-аксіологічному (достатньому) рівні продемонстрували лише 4 (3,10%) майбутніх викладачів контрольної групи і троє (2,34%) – експериментальної.

Висновки і пропозиції. Таким чином, результати констатувального експерименту свідчать про те, що за відсутності спеціально організованого процесу розвитку методичної культури майбутніх викладачів недостатньо інтенсивно розвиваються як когнітивний, діяльнісно-організаційний, так і рефлексивно-оцінний та мотиваційно-ціннісний компоненти, що відбивається в переважанні кількості магістрантів з базовим рівнем методичної культури і практичній відсутності майбутніх викладачів з професійно-аксіологічним рівнем. Зміна ситуації, що склалася вимагає розробки концептуальних основ і технології розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін в умовах магістерської підготовки, що є перспективою подальших досліджень.

Список літератури:

1. Княжева І. А. Структура методичної культури майбутніх викладачів вищої школи зі спеціальності «Дошкільна освіта» / І. А. Княжева // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського : зб. наук. праць. – Вип.1.41 (93), т. 1. – Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2013. – С. 70–75. – (Сер. : Педагогічні науки)
2. Мерлин В. С. Психологія індивідуальності: Избр. псих. труды / В. С. Мерлин. – Ин-т пр. психологии; Воронеж : НПО МОДЭК, 1996. – 446 с.
3. Тугаринов В. П. О ценностях жизни и культуры / В. П. Тугаринов. – Л. : ЛГУ, 1960. – 156 с.

Княжева И.А.

Южноукраинский национальный педагогический университет имени К.Д. Ушинского

РЕЗУЛЬТАТЫ ДИАГНОСТИКИ УРОВНЕЙ РАЗВИТИЯ МЕТОДИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ БУДУЩИХ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ДИСЦИПЛИН СПЕЦИАЛЬНОСТИ «ДОШКОЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ»

Резюме

В статье представлены результаты диагностики уровней развития методической культуры будущих преподавателей педагогических дисциплин специальности «Дошкольное образование» по когнитивному, деятельностно-организационному, мотивационно-ценностному и рефлексивно-оценочному компонентам.

Ключевые слова: методическая культура, диагностика, уровни развития, будущие преподаватели педагогических дисциплин.

Knyazheva I.A.

South ukrainian national Pedagogical university named after K.D. Ushynsky

**RESULTS OF DIAGNOSTICS OF LEVELS OF METHODOLOGICAL CULTURE
DEVELOPMENT OF FUTURE PEDAGOGICAL DISCIPLINES TEACHERS
OF SPECIALITY «PRESCHOOL EDUCATION»**

Summary

In this article there are presented the results of diagnostics of levels of methodical culture development of future pedagogical disciplines teachers of speciality «Preschool education» by the following components: cognitive, activity-organizational, valued-motivational and reflection-evaluational.

Key words: methodical culture, diagnostics, levels of development, future teachers of pedagogical disciplines.